

κρίνωσι τίνος ἀξίας κατόρθωμα τῆς Διδακτικῆς εἶνε τοῦτο καὶ δύνανται νὰ ἀποφανθῶσιν, ἂν ἀλλαχοῦ που ἐγένετο τοῦτο καθ' ὅλην τὴν μακρὰν ἱστορίαν τῶν ἀναγνωσματαρίων ἀπὸ τοῦ ἐν Marburg ἐν ἔτει 1534 ὑπὸ τοῦ Valentin Ickelsamer ἐκδοθέντος πρώτου ἀναγνωστικοῦ βιβλίου μέχρι τοῦ ἐν Neuwied ἐν ἔτει 1896 ὑπὸ τοῦ Karl Theodor Schneider ἐκδοθέντος.

Κατόρθωμα τῆς Διδακτικῆς ἐπίσης οὐχὶ κατώτερον τούτου εἶνε — κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν — καὶ τοῦτο· ὅτι ἐν οὐδενὶ τῶν τεσσάρων Ἑλληνικῶν ἀναγνωστικῶν μου βιβλίων ἀφῆκα νὰ ὑπεισδύσῃ που κενόν τι ἢ ψυχρὸν ἢ μωρὸν ἢ χυδαῖον ἢ ἀγοραῖον ἢ ἀπειρόκαλον ἢ βάρβαρον ἢ ἄγριον ἢ σικχαμερὸν. Ἐν τοῖς ἐμοῖς Ἑλληνικοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις πάντα τὰ καταγεγραμμένα διδάσκουσί τι χρηστὸν, πάντα ἔχουσιν ἠθοποιὸν καὶ ἀνδροποιὸν δύναμιν, διαμορφοῦντα τὴν διάνοιαν καὶ τὸ ἦθος τῶν μικρῶν ἀναγνωστῶν διὰ τε τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς εὐμεθόδου ψυχολογικῆς κατατάξεως τῆς διδακτικῆς ὕλης. Τὸ τοιοῦτον, ὡς οἱ ἐπαίοντες πεῖραν ἔχουσι, δὲν εἶνε πολὺ σὺνηθες οὐδὲ παρὰ τοῖς ἐξοχωτάτοις τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῶν πολὺ σοφωτέρων ἡμῶν.

Ὑψίστης δὲ ἐθνικῆς σημασίας, καὶ διὰ τοῦτο κατόρθωμα τῆς Διδακτικῆς οὐχὶ ἐκ τῶν τυχόντων εἶνε, ὅτι ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων δίδεται — κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν πάντοτε — εἰς τοὺς τρυφεροὺς Ἑλληνόπαιδας γνησίᾳ ἐθνικῇ πνευματικῇ τροφῇ ἐκ τῶν ὑψίστων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ δαιμονίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐρμηνέων ἀμέσως ἀντλουμένη, ἐκ τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν λυρικῶν ποιητῶν, τοῦ Πλουτάρχου καὶ τῶν τοιούτων μεγάλων παιδευτῶν σύμπαντος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Οἱ μικροὶ Ἑλληνόπαιδες, οἱ ἀναγνώσται τῶν Ἑλληνικῶν τούτων ἀναγνωστικῶν βιβλίων, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐθίζονται νὰ βδελύσσωνται τὴν κακίαν καὶ νὰ ζηλῶσι τὴν ἀρετὴν, πνευματικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ τῶν προσφόρων Αἰσωπείων μύθων καὶ μετὰ τῶν προσφόρων ἀνεκδότων τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Ἰαμβλίχου, τοῦ Πορφυρίου

καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναστρεφόμενοι. Ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐθίζονται οἱ μικροὶ Ἑλληνόπαιδες νὰ τιμῶσι καὶ νὰ θαυμάζωσι τὴν καρτερίαν, τὴν ἀνδρείαν, καὶ τὸν ἡρωϊσμόν, πνευματικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ τῶν οἰκείων ὑψηλῶν διηγημάτων τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ἀρριανοῦ ἀναστρεφόμενοι. Ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐθίζονται οἱ μικροὶ Ἑλληνόπαιδες νὰ ἐνθουσιῶσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, διαφλεγόμενοι ἐκ τῶν γενναιοτάτων περὶ ταύτης ῥημάτων καὶ νοημάτων τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Εὐριπίδου. Ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐθίζονται οἱ μικροὶ Ἑλληνόπαιδες εἰς τὴν ἀγάπην τῆς γενεθλίου χώρας αὐτῶν καὶ εἰς τὴν διάθερμον λατρείαν τῆς σεμνῆς καὶ ἱερᾶς Ἑλλάδος ἐν γένει ἀποθαυμάζοντες μὲν εἰς τοὺς ἐπιχαρίτως ἐκτεθειμένους κοσμογονικοὺς καὶ θεογονικοὺς καὶ λοιποὺς τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου μύθους τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀπαλὴν φύσιν αὐτῆς, καταγοητευόμενοι δὲ ἐκ τῶν ἐξαισίων καὶ καλλιπρεπῶν ὕμνων τῶν ὠρῶν τοῦ ἔτους καὶ τῶν ἐρατεινῶν ὀρέων καὶ κοιλάδων καὶ λιμῶνων τῆς πατρίδος αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ Πινδάρου, τοῦ Ἀλκαίου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου ὕμνουμένων, καὶ καταπλησσομένοι ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦ διαφαινομένου εἰς τὰς περὶ τοῦ παγκάλου τούτου κόσμου ιδέας τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους 1).

Ἀπὸ τῆς πρώτης σελίδος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβηταρίου μέχρι τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀναγνώσματαρίου τῆς τετάρτης τάξεως τὸ αὐτὸ πνεῦμα διήκει. Ἐκ τῶν ὑπερεξακοσίων σελίδων τῶν ἀναγνωστικῶν τούτων βιβλίων τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων μία καὶ ἡ αὐτὴ φωνὴ ἐξέρχεται μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ οὐράνιον βοῶσα: « Ἡ ἀρετὴ εἶνε ἡ βούλησις τῆς θεότητος, ἡ φύσις τὸ βασίλειον αὐτῆς καὶ ὁ ἄνθρωπος, τὸ σεμνότατον καὶ ὑψηλότατον τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων, τέκνον τοῦ Θεοῦ. Ζηλοῦτε τὸ καλόν, τὸ ὄσιον, τὸ εὐσεβές. Βδελύττεσθε τὸ αἰσχρόν, τὸ ἀνόσιον, τὸ ἀσεβές. Ἐπιδιώκετε τὸ ἀγαθόν. Ἀποφεύγετε τὸ κακόν. Τηρεῖτε τὰ πρόποντα ἐν τῷ βίῳ. Φοβεῖσθε τὸν Θεόν. Σέβεσθε τὸ ἅγιον θέλημα αὐτοῦ. Τιμᾶτε τοὺς γονεῖς. Ἀγαπᾶτε τὴν Ἑλλάδα. Θαυμάζετε τὸ δαιμόνιον πνεῦμα αὐτῆς. Προσπαθεῖτε ἡμέρας καὶ νυκτὸς νὰ γίνητε ἄξια τέκνα Αὐτῆς » 2).

1) Ἴδε ἀναλυτικώτερον πάντα ταῦτα ἐν ταῖς σελίσι 201 - 257 τῆς ἐμῆς πραγματείας « Ὑθλοὶ καὶ πράγματα ».

2) Ἀριστείδης, τέχνηαι ρητορικαὶ A. Rhetor. Graec. ἐκδ. Walz, τόμ 3, σελ. 399.

Κατεστάχθη δὲ τὸ τοιοῦτον περιεχόμενον τῶν Ἑλληνικῶν τούτων ἀναγνωστικῶν βιβλίων κατὰ τὰς διδακτικὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλάτωνος, κατὰ τὰς ἀρχὰς τουτέστι τῆς ψυχολογικῆς διατάξεως τῆς διδακτικῆς ὕλης 1), τῆς κατὰ φύσιν ἀναπτύξεως τῶν πνευματικῶν δυνάμεων 2), καὶ τῆς συγκεντρώσεως 3).

ἔκδ. Spreugel ἔτ. 1854, τόμ. 2, σελ. 503-504: Εἰδέναι δὲ χρή ὅτι τῶν μὲν συμβουλευτικῶν ζητημάτων αἱ ὑποθέσεις αἶδε, τὸ καλόν, τὸ εὐσεβές, τὸ ὄσιον . . . καὶ τὰ ἐναντία τούτοις . . . τὸ καλόν συνίσταται ὡς ἄνω περιλαβεῖν ἐκ τῶν ἐπαινῶν τῶν ἀγαθῶν ταῦτα δὲ ἐστὶ τὸ εὐσεβές, αἱ τιμαί, οἱ ἔπαινοι, αἱ μνημαί, αἱ φιλίας, αἱ πίστεις τῶν προγόνων, αἱ δόξαι καὶ τὰ ὑπάρχοντα τοῖς ἔργοις, ἃ οὐ δεῖ καταισχύνειν, καὶ τὸ τηρεῖν τὰ πρέποντα ἐν τῷ βίῳ, οἷον εὐταξίαν, ἀπλότητα, ἀλήθειαν, φιλίαν . . . πρὸς τούτοις συνίσταται τὸ καλόν καὶ ἐκ τοῦ τὰ τῶν ἄλλων ἐπαινεῖν καὶ παραβάλλειν καὶ ὅλως ὅσα κατ' ἀρετὴν καὶ ἀρετῆς ἔργα πάντα γὰρ ταῦτα τοῦ καλοῦ. ἀντίκειται δὲ τούτοις τὰ ἐναντία. τὸ δὲ εὐσεβές συνίσταται ἐκ τῆς φυσικῆς παρατηρήσεως τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς δικαίων καὶ νομίμων. τὸ δὲ ὄσιον συνίσταται ἐκ τῆς τηρήσεως τῶν δικαίων τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ταύτης πρόνοιαν, καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς εὐεργέτας καὶ παιδευτὰς τοὺς κατὰ γῆς.

1) Ὁ Pestalozzi ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Lienhard und Gertrud (IV Theil § 68, WW. τόμ. 4, σελ. 232 καὶ Schwanengesang WW. τόμ. 14, σελ. 32) ἀναπτύσσει τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχολογικῆς ταύτης διατάξεως τῆς διδακτικῆς ὕλης· ἔκτοτε δὲ φέρεται κοινῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παιδαγωγικῆς ἢ γνώμη αὕτη ὡς γνώμη τοῦ Pestalozzi. Ἄλλ' ἡ ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς σφάλλεται ἐν τούτῳ· διότι ταύτην τὴν γνώμην πάμπολλα ἤδη ἔτη πρὸ τοῦ Pestalozzi ἔχει ἐξενέγκη ὁ Ἀριστοτέλης διατυπώσας αὐτὴν ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά (1012, 6, 34) λέγων ταῦτα: « Ἀρχὴ λέγεται ἡ μὲν ὅθεν ἂν τις τοῦ πράγματος κινηθεῖ πρῶτον . . . ἡ δὲ ὅθεν ἂν κάλλιστα γένοιτο ἕκαστον οἷον καὶ μαθήσεως οὐκ ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ τῆς τοῦ πράγματος ἀρχῆς ἐνίοτε ἀρκτέον, ἀλλ' ὅθεν ῥᾶσι' ἂν μάθοι ».

2) Ὁ Comenius ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Didactica magna (Γερμανιστὶ μετὰ φρασίς Die grosse Unterrichtslehre, Pädagogische Bibliothek von Karl Richter, Leipzig 1872, σελ. 102-136), ἀναπτύσσει τὴν παιδαγωγικὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν πνευματικῶν δυνάμεων πρέπει νὰ γίνηται ἀπαράλλακτα, ὅπως γίνεσθαι ἐν τῇ φύσει ἢ ἀνάπτυξις τῶν φυσικῶν ὄντων· ἐπομένως ὁ παῖς πρέπει νὰ διδάσκηται καὶ νὰ μανθάνῃ πάντοτε ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐκάστοτε βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Ἐκτοτε ἡ ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς ὀνομάζει τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀρχὴν τοῦ Κομενίου. Ἄλλὰ προφανῶς σφάλλεται· διότι πολὺ πρὸ τοῦ Κομενίου ἔχει ἤδη ὁ Πλάτων ἐξενέγκη τὴν γνώμην ταύτην εἰπὼν ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ 498 B: « Δεῖ μείρακια μὲν ὄντα καὶ παῖδας μείρακιώδη παιδείαν καὶ φιλοσοφίαν μεταχειρίζεσθαι· προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας, ἐν ᾗ ἡ ψυχὴ τελειοῦσθαι ἄρχεται, ἐπιτείνειν τὰ ἐκείνης γυμνάσια ».

3) Ὁ Herbart ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Allgemeine Pädagogik (Göthingen 1806, σελ. 83 καὶ ἐξ. 94. 103. 119. 124. 189. 193 - 244) πολλὰ καὶ σοφὰ φιλοσοφήσας « περὶ τοῦ ποικίλου ἐνδιαφέροντος, περὶ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτήρος, περὶ τῆς ἀνόψεως τῶν ποικίλων παιδευτικῶν σκοπῶν, περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἐνιαίου τῆς ἀτομικότητος ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν μαθησεων καὶ παιδευμάτων, περὶ τῆς συννοίας καὶ τοῦ λογισμοῦ, περὶ τῆς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀλληλουχίας καὶ συστηματικότητος καὶ εὐμεθοδίας καὶ

Οὕτω δὲ οἰκονομηθέντων πάντων τῶν στοιχείων, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ὁποίων συναποτελοῦνται τὰ ἀναγνωστικά βιβλία τῶν μικρῶν παιδῶν, ἐγένοντο τὰ Ἑλληνικὰ ταῦτα Ἀναγνωσματάρια οὐ μόνον τελειότερα πάντων τῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Κράτους παρ' ἡμῖν ἀναφανέντων, ἀλλὰ καὶ οὐκ ὀλίγων τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ ἐν τιμῇ νῦν ὄντων ἐπιστημονικώτερα καὶ παιδευτικώτερα.

Οἱ ἐν Γερμανίᾳ ἐπιστήμονες παιδαγωγοὶ εἶπον περὶ τούτων : « Τὰ Ἑλληνικὰ ἀναγνωστικά βιβλία τοῦ κ. Χ. Παπαμάρκου ἀποτελοῦσι μέγαν πρὸς τὰ πρόσθω σταθμὸν τῶν διὰ τὴν τρυφερὰν νεότητα καθωρισμένων διδακτικῶν μέσων » 1) ἐτίμησαν σφόδρα τὴν ἀναλογίαν τὴν τηρηθεῖσαν μεταξὺ τοῦ ἠθογραφικοῦ καὶ πραγματογραφικοῦ μέρους αὐτῶν, ἐξῆραν τὴν παιδευτικὴν δύναμιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, ἐξετίμησαν τὴν οἰκονομίαν τῆς διδακτικῆς ὕλης, κατείδον τὸ ὑγιὲς θρησκευτικὸν πνεῦμα, τὸ διῆκον δι' αὐτῶν, καὶ ἀπεφάνθησαν εὐμενῶς καὶ περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν 2).

Ὡς τοιαῦτα ἐχαρακτηρίσθησαν τὰ Ἑλληνικὰ ταῦτα ἀναγνωστικά βιβλία καὶ ἐνταῦθα, παρ' ἡμῖν, ὑπ' ἀνδρῶν λογίων, μακρὰν τῶν κατὰ τοὺς νῦν χρόνους παρ' ἡμῖν κρατούντων μικροψύχων, μικροπολιτικῶν καὶ μικροδιδασκαλικῶν παθῶν ἀφεστῶτων 3).

περὶ τῆς πορείας αὐτῆς ἐθεμελίωσε πρῶτος φιλοσοφικῶς τὴν ἔννοιαν τῆς « συγκεντρώσεως », ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ καὶ ὁ ἡμέτερος Ζαγγογιάννης (Παιδαγωγοῦσα διδασκαλία, ἐν Ἀθήναις 1896, σελ. 84 περὶ τὸ τέλος). Ταύτην τὴν ἔννοιαν παραλαβὼν ὁ Ziller ἀνέπτυξεν αὐτὴν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *Grundlegung zur Lehre vom erziehenden Unterricht* (Leipzig, 1865, σελ. 211. 312. 393. 401 - 407. 432), καὶ κατέδειξε τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν διαφόρων ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένων μαθημάτων (αὐτόθι σελ. 75. 93. 131. 138. 263. 312. 405 - 409. 426. 474 κτλ.). Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐχαρακτηρίσθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παιδαγωγικῆς ὡς ἀρχὴ τῆς Ἑρβαρτιανῆς σχολῆς· ἐσφαλμένως ὁμοίως· διότι πολὺ πρό τοῦ Herbart καὶ τοῦ Ziller καὶ τῶν λοιπῶν ὁμοδοξούντων αὐτοῖς νῦν παιδαγωγῶν ὁ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ 537 c. ἔχει ἤδη διατυπώσῃ ταύτην εἰπὼν : « Τὰ τε χυδὴν μαθήματα παισὶν ἐν τῇ παιδείᾳ γενόμενα τούτοις συνακτέον εἰς σύνοψιν οἰκειότητος ἀλλήλων μαθημάτων καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως », ὡς εὐγενῶς καὶ ὁ Willmann (*Didaktik* τόμ. 2, σελ. 192) ὁμολογεῖ καὶ ἄγαν φιλοτίμως ὁ ἡμέτερος Ζαγγογιάννης (ἐνθ. ἀν.) ἀναγράφει.

1) *Pädagogische Rundschau*, 11 Heft, 1 November, 9 Jahrgang, Wien 1895, σελ. 397 : « Diese Lesebücher bedeuten einen grossen Fortschritt der für die Jugend bestimmten Lernmittel ».

2) Ἴδε *Pädagogische Studien* v. Rein, ἔτ. 1893, φυλ. 3, σελ. 166 - 169, καὶ τὴν μετάφρασιν τούτων ἐν τῇ ἐμῇ πραγματείᾳ « Ὑθλοὶ καὶ πράγματα », σελ. 193-200.

3) Ἄστυ ἀριθμ. 247. Εἰκονογραφημένη Ἔιστία 2, ἀριθμ. 56, σελ. 156 - 158, κτλ. ἄτινα πάντα ἴδ. ἐν ταῖς σελ. 183 - 192 τῆς ἐμῆς πραγματείας « Ὑθλοὶ καὶ πράγματα ».

Εἰσήχθησαν δὲ ταῦτα ἅμα ἀναφανέντα πολλαχοῦ τῆς δούλης Ἑλλάδος καὶ πανταχοῦ τῆς ἐλευθέρας, ἔνθα δὲν ἐξησκήθη πίεσις ὑπὸ τῶν καταφερομένων κατὰ τῆς διαδόσεως αὐτῶν.

Ἄλλ' ἡ ἀναγνώρισις αὕτη τῆς ἀξίας τῶν Ἑλληνικῶν τούτων βιβλίων ἐξήγειρεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, πάντας τοὺς ζημιουμένους ὅπως δῆποτε ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως αὐτῶν. Συνασπισθέντες δὲ ἐβόων καὶ ἐκραύγαζον ἐν ἐφημερίσιν, ἐν περιοδικοῖς συγγράμμασιν, ἐν ἰδιαιτέροις φυλλαδίοις, ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν κρατούντων καὶ δυναμένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, μέχρις ὅτου κατώρθωσαν τέλος πρῶτον μὲν ὑποφειδομένως ὀπωσοῦν, εἶτα δὲ καὶ ἀπερικαλύπτως νὰ κηρυχθῶσιν ἐπισημῶς ταῦτα ὡς τὰ ἀτελέστατα πάντων τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα ὁμοειδῶν βιβλίων, ὡς ἐλλιπέστερα τῶν βιβλίων καὶ τοῦ τελευταίου τῆς Ἑλλάδος γραματοδιδασκαλίδου καὶ ὡς ἐπιβλαβῆ νὰ ἀποκλεισθῶσιν ἐκ πάντων τῶν σχολείων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, προκαθηγουμένων μὲν πάντοτε εἰς τὸν ἔντιμον τοῦτον ἀγῶνα τῶν καθ' ἡμᾶς μεγαλοπραγμόνων κ. κ. Ὑπουργῶν τῆς Παιδείας, τιθεμένων δὲ ἀκαταπαύστως εἰς χρῆσιν τῶν μᾶλλον ἐπαισχύντων καὶ ἐπονειδίστων μέσων.

Κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῆ διαγωνισμὸς τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἦτο ὁ κ. Δημήτριος Μ. Καλλιφρονᾶς. Τοῦτον κατώρθωσαν οἱ ἀκοίμητοι οὗτοι παμπληθεῖς ἀλφαβηταριογράφοι καὶ ἀναγνωσματαριογράφοι καὶ οἱ ὅμοιοι τούτοις πολιτικοὶ φίλοι αὐτῶν νὰ πείσωσιν ὅτι εἶνε ἀπρεπὲς ἀνὴρ τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου — ὡς ἦμην ἐγὼ τότε — νὰ εἶνε καὶ συγγραφεὺς διδακτικῶν βιβλίων. Κατώρθωσαν νὰ πείσωσιν αὐτὸν ὅτι ἡ προκήρυξις τοῦ διαγωνισμοῦ, ἐπακριβῶς ὀρίζουσα τὸ περιεχόμενον τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων κατὰ τε ποιότητα καὶ ποσότητα, συνετάχθη ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τὰ ἐμὰ βιβλία προσαρμοσθεῖσα ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως μόνον τούτων ἡ ἔγκρισις καταστῆ δυνατὴ. Κατώρθωσαν νὰ πείσωσιν αὐτὸν ὅτι θὰ ἐκινδύνευεν ἡ ὑπουργικὴ ὑπόληψις αὐτοῦ, ἂν τυχὸν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐνεκρίνοντο ταῦτα. Κατώρθωσαν νὰ πείσωσιν αὐτὸν ὅτι ὁ κίνδυνος οὗτος θὰ ἦτο ἄφρευκτος, ἂν κριταὶ διωρίζοντο ἄνδρες ἐκ τῶν τὰ πρῶτα παρ' ἡμῖν φερόντων ἐν τοῖς γράμμασιν, ἀξιοπρεπεῖς δὲ καὶ εὐσυνείδητοι, οἵτινες ἀπαξάπαντες ἐχαρακτηρίζοντο ὡς προσωπικοὶ μου φίλοι, δυνάμενοι τούτου ἔνεκα νὰ παρασυρθῶσι καὶ νὰ καταστῶσιν ἀσυνείδητοι!

Ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἀγνοῶν, ὡς εἰκός, τέλεον τὰ κατὰ

τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία, οὐδέποτε δὲ οὐδαμῶθεν μαθῶν ὅτι καὶ πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἔνθα ἡ παιδεία ἀνθεῖ καὶ ἀκμάζει, διευθύνται Διδασκαλείων καὶ ἄνωτεροι τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπόπται καὶ σύμβουλοι τῶν ὑπουργείων τῆς Παιδείας εἶνε συνήθως οἱ συγγραφεῖς τῶν ἀλφαβηταρίων καὶ τῶν ἀναγνωσματαρίων 1) καὶ τῶν λοιπῶν διδακτικῶν βιβλίων· οὐδέποτε δὲ οὐδαμῶθεν μαθῶν ὅτι παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις καὶ τοῖς εἰς τὰ γράμματα προηγμένοις ἔθνεσιν ἐπαίσχυντον καὶ ἐπονείδιστον θεωρεῖται συγγραφεῖς διδακτικῶν βιβλίων, καὶ μάλιστα ἀναγνωστικῶν, νὰ εἶνε ἄνθρωποι αὐτοδίδακτοι καὶ γραματοδιδασκαλίδαι τυχαῖοι· οὐδέποτε οὐδενὸς πεπολιτισμένου ἔθνους ἀλφαβητάριον καὶ ἀναγνωσματαρίον ἰδῶν, μὴ ἔχων ἐπομένως οὐδεμίαν ἄμεσον ἀντίληψιν τοῦ ὄγκου αὐτῶν καὶ τῆς ποσότητος τοῦ ἐν αὐτοῖς περιεχομένου· οὐδέποτε οὐδαμῶθεν μαθῶν ὅτι ἡ ὕλη ἡ διδακτικὴ πρέπει νὰ προσμετρῆται ἐκάστοτε πρὸς τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας, ἵνα μὴτε ἐλλείπη μὴτε περισσεύῃ ποτέ, καὶ ὅτι ὑπάρχει μέτρον τι πρὸς τοῦτο· οὐδέποτε ἐννοήσας ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐπιτηδειότης ἐν τῇ ἀπλῇ ἀναγνώσει, ὅπως τις γείνη καὶ κριτῆς βιβλίων ἀναγνωστικῶν· οὐδέποτε μαθῶν ὅτι οἱ κρίνοντες πλὴν τοῦ ὅτι πρέπει νὰ εἶνε ἄνδρες εὐσυνείδητοι, ἀνάγκη νὰ εἶνε πάντοτε σοφώτεροι τῶν κρινομένων, ἢ τοῦλάχιστον ἴσοι πρὸς αὐτούς 2)· ἀδυνατῶν δὲ νὰ διακρίνη τὸ κοινὸν ἀνθρώπινον δίκαιον ἀπὸ τῆς προσωποληψίας, καὶ τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τῆς ὑποκρισίας, καὶ τὸ ὑπουργικὸν ἀξίωμα ἀπὸ τῆς μικροψυχίας, καὶ τὸ κοινῇ λυσιτελοῦν ἀπὸ τῆς ἀποσεμνυνομένης περιφιλαιτίας· ἀγνοῶν δὲ καὶ τὰ ἀγενῆ μικροδιδασκαλικά καὶ μικροπολιτικά πάθη καὶ μὴ ὑποπτευόμενος τὰς πλεκτάνας τὰς τεχνηέντως περὶ αὐτὸν ἐξυφανθείσας, ἀσυνειδήτως περιεπλάκη εἰς αὐτάς, καὶ πονηροκρα-

1) Συγγραφεῖς Ἀλφαβηταρίων α'.) Διευθύνται Διδασκαλείων. — Runkwitz, Jutting, Brünnert, Steger, Wohlrabe κτλ. κτλ. — β'.) Ἀνώτεροι τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπόπται H. Bohm ἐν Βερολίῳ, Alloys Fellner, Armstoff, Hegener κτλ. κτλ. — γ'.) Σύμβουλοι τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας Ludwig Wangemann ἐν Σαξωνίᾳ κτλ. κτλ. Συγγραφεῖς ἀναγνωσματαρίων. α'.) Διευθύνται Διδασκαλείων Georg Richter, Erkelenz, Böckler W. Peter, Brünnert κτλ. — β'.) Ἀνώτεροι τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπάλληλοι, σύμβουλοι τῶν ὑπουργείων τῆς Παιδείας, σύμβουλοι τοῦ Κράτους: L. Haupt, Ed. Förster, H. Gabriel, K. Suprian, Ed. Bock, Wetzel, Menges, J. Menzel, G. Richter, K. Schumann, R. Niedergesäss κτλ. κτλ.

2) Ἀριστοτέλης, Προβλήματα 956, 6, 17: Ἐπιεικῶς δεῖ τοὺς κριτάς, ἃ παρὰ διανοιάν ἐστὶν ἢ μηθὲν χεῖρους τῶν ἀγωνιστῶν εἶναι ἢ κρείττους.

τούμενος διώρισε, πρὸς αἴσχος τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ πρὸς ὄνειδος τῶν καθ' ἡμᾶς γραμμάτων καὶ πρὸς ὕβριν τῆς ἐννοίας τῶν διαγωνισμῶν, ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης τῶν κριτῶν πρῶτον πάντων παλιντριβῆ τινὰ χαμαιδιδάσκαλον, Ἰωάννην Σιμόπουλον καλούμενον, στύππινόν τι γερόντιον, σκαιὸν καὶ ἀβέλτερον, μεθ' οὗ, ὡς εἶκός, πάντες οἱ κοινωνίαν τινὰ πρὸς τὰ γράμματα ἔχοντες καὶ ἑαυτοὺς ὅπως οὖν σεβόμενοι ἠσχύοντο νὰ συνεργασθῶσιν. Ἐντεῦθεν ὁ διαγωνισμὸς ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἀπετύγχανεν, ὅτε μετὰ πολλὴν ζήτησιν εὐρέθησαν οἱ κ. κ. Ζησίου, Ἀργυριάδης, Δουκάκης καὶ Πρωτόδικος, ἀνθρώπια εὖ μάλα ἀμούσα, τῆς αὐτῆς διανοητικῆς καταστάσεως καὶ τῆς αὐτῆς ἠθικῆς ποιότητος τοῦ κατὰ προτίμησιν ὑπὸ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐκλεχθέντος χαμαιδιδασκάλου κ. Ι. Σιμοπούλου.

Καὶ ὅτι μὲν οὐδεὶς τούτων τῶν πέντε κυρίων ἦτο ἀρμόδιος πρὸς κρίσιν βιβλίων ἐπιστημονικῶν καὶ συνθέτων, οἷα εἶνε τὰ πρῶτα ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν τρυφερῶν καὶ ἀπειροκάκων παιδαρίων, πάντες οἱ παρ' ἡμῖν ποιᾶν τινὰ σχέσιν πρὸς τὰ γράμματα ἔχοντες καὶ σωφρονοῦντες ἄνδρες κάλλιστα ἐγίνωσκον· διὸ καὶ πάντες ᾤκτειρον μὲν τὸν κ. ὑπουργὸν τῆς παιδείας, τὸν ἀναθέντα ἔργον τόσον σπουδαῖον εἰς ἀνθρώπους πόσον τυχαίους, ἐταλάνιζον δὲ καὶ τοὺς τρυφεροὺς Ἑλληνόπαιδας, ὧν ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἐκ τῆς κρίσεως τοιούτων ἀνθρώπων ἐξηρτήθη. Ὅτι ὅμως οἱ ἔντιμοι οὗτοι κύριοι κριταὶ ἐπὶ τοσοῦτον θὰ ἐξετραχηλίζοντο, ὥστε ἐξ ἐμπαθείας ἀνάδρου καὶ ἐκ προσωποληψίας ἀνδραποδώδους θὰ ἔστεργον ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῶν, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ ἐπισήμῳ τοῦ Κράτους ἐφημερίδι, νὰ ἐκθεατρισθῶσιν ὡς ψεῦστα καὶ ἀναέσχυντοι καὶ ἀσυνείδητοι καὶ ἐμπληκτοί, τοῦτο οὐδεὶς ἀνέμενε.

Οἱ παράπληκτοι! Ἐνῶ τὸ 3 ἄρθρον τοῦ οἰκείου ΒΡΛ νόμου ρητῶς ἀνέγραφεν ὅτι «βραβεύουσιν οἱ κριταὶ τὸ ἄριστον τῶν ὑποβληθέντων βιβλίων συντάσσοντες ἠτιολογημένην ἐκθεσιν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον, δημοσιευομένην ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως», οἱ φιλόνομοι καὶ ἔντιμοι οὗτοι κύριοι ἀντὶ ἠτιολογημένης ἐκθέσεως συνέταξαν συνηγορίαν μὲν πλήρη διαστροφῶν καὶ ψευδολογιῶν καὶ σοφιστευμάτων ὑπὲρ τῶν βραβευθέντων βιβλίων, λίβελλον δ' αὐτόχρημα κατὰ τῶν μὴ βραβευθέντων. Πλημμελήματα τῶν βραβευθέντων βιβλίων προβεβουλεύμενως παρείδον, πλημμελήματα δεινότατα προβεβουλεύμε-

νως ὡς ἔξοχα παιδαγωγικά κατόρθώματα ἀνεκήρυξαν, ἀμαρτήματα οὐσιωδέστατα λεκτικά, πραγματικά, μεθοδικά, προβεβουλευμένως ὡς ἀσήμαντα παραπτώματα καὶ ὡς εὐκόλως διορθώσιμα ἐχαρακτήρισαν, παραβάσεις τῶν διατάξεων τῶν οἰκείων νόμων ἀπεσιώπησαν, οὐτιδανὰ πράγματα ὡς σπουδαιότατα κατόρθώματα διετυμπάνισαν, ἐπονειδίστους κλεψιλογίας ὡς ὑπερσόφους πρωτοτυπίας ἐπεφήμισαν· προεπηλάκισαν δὲ καὶ ἐξεμυκτήρισαν καὶ διέβαλον καὶ κατεσυκοφάντησαν τοὺς μὴ εὐνοουμένους, ἀπεσιώπησαν τὰς ἀρετὰς τῶν βιβλίων αὐτῶν, ἀπεικόνισαν ἐλλιπῶς καὶ διαστρόφως τό τε περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν αὐτῶν, ἐδημιούργησαν ἀμαρτήματα ἀνύπαρκτα, ἐξετραγώδησαν αὐτὰ· προσπαθοῦντες δὲ νὰ διαστρέψωσι τὰ πράγματα ὑπερέβησαν πολὺ τὰ ἐσκαμμένα. "Ἐγραψαν ὅ,τι μόνον ψεῦσαι καὶ ἀναίσχυντοι καὶ ἀσυνείδητοι καὶ ἔμπληκτοι δὲν αἰσχύνονται νὰ γράψωσιν 1)

Ἐλαφρᾶς ἐμβροντησίας ἔργον δὲν ἦτο ἡ βράβευσις βιβλίων παρὰ τὰς νομίμους διατάξεις συντεταγμένων!

Ἐβραβεύθη τὸ Ἀλφαβητάριον τοῦ κ. Μιλτ. Βρατσάνου, ὃπερ περιέχει ὁδηγίαν πρὸς διδασκαλίαν, προσευχάς, αἰνίγματα, πίνακας προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως, τὸν Πυθαγόρειον πίνακα, καλλιγραφικὰ δοκίμια 2), παρὰ τὴν ἐπίσημον προκήρυξιν τοῦ ὑπομργείου τῆς παιδείας, ὃπερ οὔτε ἀνέγραφε τοιαῦτα οὔτε ἦτο δυνατόν ποτε νὰ ἀναγράψῃ, ἀφοῦ οὐδὲν μὲν τούτων εἶνε οἰκεῖον τοῖς ἀλφαβηταρίοις, ὠρίζοντο δὲ ἀλλαχοῦ τῆς αὐτῆς προκηρύξεως πάντα ταῦτα ὡς ὕλη διδακτικὴ ἄλλων βιβλίων, καὶ δὴ τῶν οἰκείων ἐκάστῳ, τῆς Παιδαγωγικῆς δηλ. καὶ Μεθοδικῆς, τοῦ Προσευχηταρίου, τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ τῆς Καλλιγραφίας 3).

Ἐβραβεύθη δ' ἐπίσης καὶ τὸ τῆς Δ'. τάξεως Ἀναγνωσματάριον τοῦ κ. Ἀριστοτέλους Κουρτίδου, ὃπερ περιέχει σύντομον ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τὴν ἐπίσημον προκήρυξιν τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, ἥτις οὔτε ἀνέγραφε τοιοῦτόν τι οὔτε ἦτο δυνατόν ποτε νὰ ἀνα-

1) Ἐκθέσεις κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, 1894, σελ. 10. 11. 30 - 32 καὶ σελ. 8. 9. 13 - 20. 28 - 30. « Περικοσμοῦντες τὰ αἰσχρά, κιβδηλεύοντες τὰ ἀληθῆ, ὑγιᾶς δ' οὐδὲν οὐδὲ ἄδολον, οὐδ' ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐπιχωρίῳ μένειν ἑῶντες », κατὰ τὸν Μάξιμον τὸν Τύριον (28, 3).

2) Ἐκθέσις ἐνθ. ἀν. σελ. 10.

3) Προκήρυξις ἐν ἀρ. 4. 7. Β, 1.

γράψη, ἀφοῦ μεθοδικῶς μὲν εἶνε σφόδρα ἐσφαλμένον νὰ παραμορφῶνται τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν παιδῶν εἰς συλλογὰς καὶ περιλήψεις τῶν διαφόρων μαθημάτων 1), σχολικῶς δὲ περιττόν, ἀφοῦ κατὰ τὰ ἐπίσημα τοῦ Κράτους προγράμματα τῶν μαθημάτων, τῶν διδασκομένων εἰς τὰ σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, τὸ μάθημα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας διδάσκεται ἀπὸ τῆς Γ' ἤδη τάξεως ἀνὰ δύο ὥρας τὴν ἐβδομάδα, καὶ παιδαγωγικῶς ἡμαρτημένον, καθόσον ἢ συντομία, ἢ φύσει συνεπάγεται ἢ ἀντικανονικὴ καὶ παρὰ φύσιν ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις ἐνσφήνωσις διδαγμάτων ἀλλοτρίων αὐτοῖς ἀπαμβλύει τὴν παιδευτικὴν δύναμιν τῶν μαθημάτων τούτων καὶ ἐκφραυλίζει αὐτὰ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μικρῶν μαθητῶν 2). Ὡς νὰ μὴ ἤρκει δὲ ἡ παρανομία αὕτη προσετέθη εἰς αὐτὴν καὶ ἄλλη πολὺ μείζων ταύτης. Ἐνῶ ἡ ἐπίσημος προκήρυξις τοῦ ὑπουργείου ἀπῆτει τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία νὰ εἶνε γεγραμμένα εἰς

1) August Eduard Preuss, Preusser Kinderfreund, ἔκδ. 21, ἔτ. 1844 ἐν τῷ προλόγῳ: « Ἄτοπον τὸ γινόμενον ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις νὰ μεταβάλλωνται ταῦτα εἰς συλλογὰς πάντων τῶν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένων πραγματικῶν μαθημάτων » (Compendium aller in die Schule gehörenden Realien). — Karl Seltzsam, Deutsches Lesebuch, 1853, ἐν τῷ προλόγῳ: « Ἄτοπον νὰ παραλαμβάνωνται ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις περιλήψεις τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων. Ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ δὲν εἶνε ὀρθὸν μαθήματα πραγματογνωστικὰ νὰ ἐκτίθενται συστηματικῶς ὡς εἰς τὰ οἰκεία διδακτικὰ βιβλία » (Keine Abrisse von Geschichte, Geographie, Religionslehre u.s.w. Das Lesebuch weder . . . noch darf es ein Realienbuch in populär-systematischer Anordnung sein). — Fechner, Die Geschichte des Volksschul — Lesebuches ἐν Kehr Geschichte der Methodik, 1879, τόμ. 2, σελ. 516 « Ἐκ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων μακρὰν πάντα ὅσα ὑπομιμνήσκουσι τὰς περιλήψεις καὶ τὸ ὕφος τούτων. Τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον εἶνε βιβλίον ἀναγνωστικὸν καὶ ὄχι ἐγχειρίδιον πάντων τῶν μαθήσεως ἀξίων » (Das Lesebuch ist ein Lesebuch und kein Handbuch alles Wissenswürdiges). Πρὸβλ. καὶ σελ. 513 ἐν ἀρχῇ. — Hugo Weber, Die Pflege nationaler Bildung, σελ. 93 ἐν τέλ. : « Τὰ πρῶτα ἀναγνωστικὰ βιβλία ἦσαν ἄθλια περιλήψεις πάντων τῶν μαθημάτων » « Sammelurien » καλούμενα κτλ.

2) August Eduard Preuss ἐνθα ἀν. « Τὸ ἄτοπον τοῦ νὰ μεταβάλλωνται τὰ βιβλία εἰς συλλογὰς τῶν εἰς τὰ σχολεῖα διδασκομένων πραγματογνωστικῶν μαθημάτων κεῖται ἐν τούτοις μάλιστα· ἐν πρώτοις ὁ χῶρος τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων εἶνε περιορισμένος, ἐπομένως ἢ ἐν αὐτῷ ἐκθεσις τῶν τοιούτων δύναται νὰ γείνη μόνον ἐν συντομίᾳ καὶ ἐπιπολαίως. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ ὕλη ἢ διδακτικὴ ἀποβαίνει ξηρὰ καὶ οὐδὲν ἐνδιαφέρον τοῖς ἀναγινώσκουσιν ἐξεγείρει, ὡς ἡ καθημερινὴ πείρα διδάσκει. Ἐπειτα διδασκομένων τῶν πραγματογνωστικῶν μαθημάτων ἐν ἰδιαιτέραις ὥραις μανθάνουσιν ὅτι ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ μάθωσιν οἱ μαθητεύοντες, καὶ ἂν λείπωσιν αὐτὰ ἀπὸ τὰ ἀναγνωστικὰ αὐτῶν βιβλία. Πρὸβλ. καὶ Fechner, ἐνθ. ἀνωτέρ. σελ. 487, τὰ ὑπ' ἀριθ. 1.

γλώσσαν « ἀπλῆν καὶ γνησίως ἑλληνικὴν », οἱ φιλόνομοι κ. κριταὶ ἐβράβευσαν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον τοῦτο, ἐνῶ ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν μαρτυρίαν, « ἀκολουθῶν παιδαγωγικῇ τινι θεωρίᾳ (!) καθ' ἣν ὁ παῖς πρέπει νὰ διδαχθῇ ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ αὐτοῦ βιβλίῳ πάντα (!) τοὺς τύπους τῆς πατρίου αὐτοῦ γλώσσης παρατίθῃσι τοιοῦτους ἕκ τε τῆς λαλουμένης καὶ γραφομένης νῦν ».

Ἡ θρασύτης καὶ ἡ παρανομία τῶν ἐντίμων τούτων κριτῶν εἶνε ἰσοῦψῆς πρὸς τὴν ἀναίσχυντίαν καὶ τὴν ψευδολογίαν αὐτῶν, τολμησάντων νὰ φλυαρήσωσι τοιαῦτα ἐπαίσχυντα καὶ ἐπονείδιστα φληναφήματα ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν περὶ τῆς γλώσσης τῆς προσηκούσης εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν ἡμετέρων μικρῶν παιδῶν μετὰ ὑπερεξηκονταετῆ ἐλεύθερον βίον, καὶ μετὰ πρόοδον ἀναντίρρητον πασῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Τῶν γαλατάδων λοιπὸν καὶ τζομπαναρέων καὶ βαρκάρηδων καὶ ἀραμπατζήδων καὶ σαλεπτζήδων καὶ στραγαλατζήδων τὴν γλώσσαν, ἀπομαθόντες τὴν τῶν γονέων αὐτῶν, πρέπει νὰ ἐκμάθωσι τὰ τέκνα τῶν βασιλέων καὶ πριγκήπων ἡμῶν, τὰ τέκνα τῶν ὑπουργῶν, τῶν πρέσβειων, τῶν βουλευτῶν, τῶν ἱερέων, τῶν δικαστῶν, τῶν δημοσιογράφων, τῶν καθηγητῶν, τῶν διδασκάλων, τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν ὑπαλλήλων, τῶν ἐμπόρων, τῶν βιομηχάνων, τῶν τεχνιτῶν Ἑλλήνων ! Καὶ διὰ τί; διὰ νὰ κορέσητε ὑμεῖς τὴν ἀνανδρον ἐμπάθειαν ὑμῶν καὶ νὰ ἐπικαλύψητε ὑμεῖς τὸ ἐπονείδιστον αἴσχος ὑμῶν ! Ψεῦσται ἀναίσχυντοι καὶ εὐήθεις ! Πότε καὶ ποῦ καὶ ὑπὸ τίνος σωφρονούντος ἐξηνέχθη τοιαύτη ἀπειρόκαλος καὶ βλάσφημος θεωρία περὶ τῆς γλώσσης τῆς ἐμπρεπούσης εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν μικρῶν παιδῶν ; Καὶ αὐτὸς ὁ Wackernagel, ὁ ἐνθερμος λάτρης τῶν τοπικῶν διαλέκτων, δὲν ἐξετραχηλίσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε παροινῶν νὰ γράψῃ « ὅτι ὁ παῖς πρέπει νὰ διδαχθῇ ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ αὐτοῦ βιβλίου πάντα (!) τοὺς τύπους τῆς πατρίου αὐτοῦ γλώσσης ». Περιωρίσθη μόνον νὰ προτείνῃ τὴν εἰς τὰς ἑκασταχοῦ διαλέκτους συγγραφὴν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, καὶ πλέον οὐ 1).

Ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων ἤδη χρόνων ὁμοφώνως πάντες οἱ περὶ τῶν τοιοῦτων σκεφθέντες προτείνουσι καὶ συνιστῶσι τὰ ἐναντία τῶν ὑμε-

1) Hugo Weber, ἐνθ. ἀν. σελ. 52 - 61, ἐνθα καὶ περὶ τῶν περὶ τοῦ γλωσσικοῦ τούτου ζητήματος συνήθως παρεξηγουμένων γνωμῶν τοῦ Burgwardt καὶ Disterweg καὶ Miquel καὶ Hildenbrand.

μέρων μιαιριῶν: «Τὸ γὰρ ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἀτακτεῖν, μελέτην ἐμποιεῖ τοῦ καὶ εἰς τὰ ἔργα ἀκοσμεῖν», λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς 1). «Κλασσικὸν ἀναντιλέκτως πρέπει νὰ εἶνε ἕκαστον ἀναγνωστικὸν κεφάλαιον κατὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον», λέγει ὁ Hugo Weber 2) » Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν πρέπει τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία νὰ εἶνε οὕτω συντεταγμένα, ὥστε νὰ δύνανται ἅμα μὲν νὰ πλουτίζωσι τὸν λεκτικὸν θησαυρὸν τῶν μικρῶν μαθητῶν, ἅμα δὲ νὰ συντελῶσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθηματος τοῦ γλωσσικοῦ καὶ τοῦ ὕφους τοῦ λεκτικοῦ αὐτῶν», λέγει ὁ Kletke 3). «Τὰ ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις ἐκτεθειμένα πρέπει ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν νὰ εἶνε τοιαῦτα, ὥστε νὰ εἶνε τέλεια καὶ ἀμώμητα ὠραίας καὶ εὐγενοῦς γλώσσης παραδείγματα», λέγει ὁ Karl Seltzsam 4). «Τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία προορισμὸν ἔχουσι νὰ διευκολύνωσι τὴν κατανόησιν τῆς γραφομένης γλώσσης. Τοῦτο δὲ εἶνε δυνατὸν μόνον, ὅταν τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκτιθέμενα εἶνε τέλεια καὶ ἀμώμητα ὀρθοεπείας καὶ καλλιτεπείας παραδείγματα», λέγει ὁ Schirhorn 5).

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ Schneider 6) καὶ ὁ Fechner 7) καὶ ὁ Raumer 8)

1) Παιδαγωγὸς βιβλ. 2, κεφ. 6, ἔκδ. Potter, σελ. 199.

2) Ἐνθ. ἀν. σελ. 136: «Klassisch soll allerdings jedes Lesestück nach Form und Inhalt sein».

3) Fechner, ἔνθ. ἀν. σελ. 494.

4) Fechner, ἔνθ. ἀν. σελ. 498.

5) Fechner, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 499.

6) Fechner ἔνθ. ἀν. σελ. 503: «Jedes Lesestück bei aller Einfachheit ein sprachlich vollendetes sein muss».

7) Fechner ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 513: «Woraus sich von selbst als Forderung ergibt dass der Lesestoff 1) wirklich die hochdeutsche Schriftsprache in ihren manigfaltigen Formen und dass er sie 2) in mustergültiger Form dem Zöglinge darbiere».

8) Raumer, Geschichte der Pädagogik, ἔκδ. 4, μέρος 3, σελ. 187, ἐν τῇ σημ. «Unsere Schüler den korrekten Gebrauch der Schriftsprache lernen sollen — αὐτόθ. σελ. 189: Das Lesen wird gelert und geübt an Proben der hochdeutschen Schriftsprache. Die Methode nöthigt das Kind die Formen der Schriftsprache in Mund und Ohr aufzunehmen. — αὐτόθ. σελ. 193: Das werden wir allerdings sagen können, dass jene überwiegend unbewusste Aneigung der Schriftsprache vorzugsweise den Charakter der einfachsten und untersten Gattung von Elementarschulen bildet. — αὐτόθ. σελ. 198: In der Schule haben wir allerdings nur die Schriftsprache zu lehren. Πρὸβλ. καὶ σελ. 194, 199 ἐν τέλει καὶ 200 περὶ τὸ μέσον.

καὶ πάλιν ὁ Hugo Weber 1) καὶ ὁ Baur 2) καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ὀργανικὸς νόμος ὁ διέπων τὰ κατὰ τὴν Πρωσσίαν σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως 3) καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οὗτοι οἱ κ.κ. κριταί, ὅταν ὑπολαμβάνωσι τοῦτο συμφέρον αὐτοῖς 4).

Ἐγκλημα δὲ τιμωρούμενον ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου 5) διέπραξαν οἱ φιλόνομοι οὗτοι κριταὶ τολμήσαντες ἐν τῇ ἐπισημότητι τῆς ἀρχῆς αὐτῶν νὰ διαβιβάσωσι πρὸς τὴν προΐσταμένην αὐτῶν ἀρχὴν γεγονότα ὅλως ψευδῆ, διαβεβαιώσαντες ὅτι « τὸ Ἄλφαβητάριον τοῦ κ. M. Βρατσάνου διακρίνεται διὰ τὴν μεγίστην ἐπιμέλειαν καὶ τὸ εὐμέθοδον μεθ' οὗ εἶνε συντεταγμένον », ἐνῶ αὐτοὶ οὗτοι ἐν τῇ αὐτῇ ἐκθέσει ἐνυπογράφως χαρακτηρίζουσιν αὐτὸ ὡς τέλειον ἀμέθοδον καὶ ὡς ἐξάμβλωμα διανοίας ἐν ἀποσυνθέσει διατελούσης καὶ ἥθους φύσει ἀπειροκάλου καὶ ἀπαιδεύτου, τοιαῦτά τινα λέγοντες : « Ἐν τῇ τοῦ ἀλφαβήτου διδασκαλίᾳ

1) Hugo Weber, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 92 ἐν τέλ. Nur, wenn . . . eine grössere Vertrautheit mit den Formen und dem Geiste der hochdeutschen Sprache noch mehr als bisher durch die Schule und zwar durch das Lesebuch in derselben gefördert wird, dürfen wir hoffen, dass das Niveau einer gesunden nationalen Bildung sich stetig hebt κτλ. καὶ σελ. 56 : « Aus diesem Grunde soll die Mundart nicht Schulsprache sein.

2) Ἐν Schmid's Encyclopädie des gesammten Erziehungs = und Unterrichtswesens ἐκδ. 2, τόμ. 9, σελ. 663, ἐν τῷ ἄρθρῳ « Vaterlandsliebe » : Der nächste und hauptsächlichste Zweck des Unterrichts in der Muttersprache ist, die Schüler mit der neuhochdeutschen Schriftsprache möglichst vertraut zu machen. Sie ist einmal die Schulsprache . . in der Volksschule und zumal in der Dorfschule wird man sich zunächst begnügen müssen, wenn die Kinder sie nur richtig lesen verstehen und sie richtig schreiben lernen ; zum richtigen hochdeutsch sprechen κτλ.

3) Allgemeine Verfügung über Einrichtung, Aufgabe und Ziel der preussischen Volksschule, ἄρθρ. 26, Das Lesebuch : « Unter diesen (Lesebüchern) aber verdienen diejenigen den Vorzug, welche in ihrer Form correct sind » κτλ.

4) Ἐκθεσις σελ. 18, 6 ἐν τέλει : « Ὑπὸ τὴν τῆς γλώσσης ἔποψιν τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὀφείλουσι νὰ ἐθίζωσι βαθμηδὸν τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς γραφομένης γλώσσης, ὅπως οὕτω καταστήσωσιν εἰς αὐτοὺς προσιτὰς καὶ χρησίμους τὰς ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ εἴτε πρωτοτύπως εἴτε ἐκ μεταφράσεων ἐκτιθεμένους ὠφελίμους εἰς τὸ ἔργον των ἢ ψυχαγωγικὰς ἢ ὅπως δήποτε ἄλλως καλὰς καὶ ἐξόχους γνώσεις καὶ ἰδέας ».

5) Ἄρθρ. 393 : Ἄν ἐν γνώσει παρέστησε ψευδῆ γεγονότα ὡς ἀληθῆ κτλ.

εισάγονται λέξεις υποδειγματικά τε και ἄλλαι τρισύλλαβοι 1) — ἐλλείπουσι παραδείγματα τῆς νυ και τῶν καταχρηστικῶν διφθόγγων καλουμένων — ἐνῶ ἡ δίφθογγος εἰ ἐν τῷ τετάρτῳ μαθήματι εἰσάγεται, προφαίνεται αὕτη ἐν τῷ δευτέρῳ — αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν κεφαλαίων δὲν συμφωνοῦσι πάντοτε πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν — αἱ διδόμεναι ἀποκρίσεις δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰς τεθειμένας ἐρωτήσεις — λέξεις τινὲς προσβάλλουσι τὴν εὐαισθησίαν τῶν παιδῶν — προτάσεις τινὲς εἶνε ἐσφαλμέναι — ὁ συγγραφεὺς δὲν διακρίνεται ἐπὶ πολλῇ ἀνθηρότητι — τινὲς λέξεις πρέπει νὰ ἐκτριβῶσιν, ἄλλαι νὰ διευκρινηθῶσι και ἄλλαι νὰ μεταρρυθμισθῶσιν» 2).

Ταῦτα οἱ κ. κ. κριταί, καίπερ τοιαύτην ἀναίδειαν ἐπιειμένοι και ἐν τοιαύτῃ ἀμαθείᾳ κυλινδούμενοι! Ἄν δὲ οἱ ἐντιμοὶ οὗτοι κύριοι ἦσαν ἔμπειροὶ πῶς τῶν κρινομένων πραγμάτων και εἶχον ὀλιγωτέραν τὴν ἀσυνειδησίαν και πλειοτέραν τὴν αἰδημοσύνην, θὰ ἔλεγον και προχειρότατα θὰ ἀπεδείκνυον ὅτι «ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Κράτους, ἀπὸ τῶν πινάκων τούτεστι τοῦ Κοκῶνη και τοῦ Δραΐκη και τοῦ Κωνσταντινίδου και τοῦ Ραφτάνη μέχρι τῶν Ἀλφαθηταρίων τοῦ Παυλάτου και τοῦ Μισιτζῆ και αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ κ. Π. Π. Οἰκονόμου, οὔτε ἀτελέστερον οὔτε πλημμελέστερον τοῦ βραβευθέντος τούτου ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀναγνωστικὸν βιβλίον ἀνεφάνη ποτέ.

Τὸ βραβευθὲν τοῦτο τοῦ κ. Μιλτιάδου Βρατσάνου Ἀλφαθητάριον 3) ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ «Μεθοδικὸν Ἀλφαθητάριον» 4)

1) Καὶ τετρασύλλαβοι και πεντασύλλαβοι ὡς «ἀδάκιον» «ἐζεμάτησα» κτλ. ἄς οἱ κ. κ. κριταί ἐν τῇ ὀξυδερχείᾳ αὐτῶν τῇ πνευματικῇ και τῇ εὐσυνηδησίᾳ αὐτῶν τῇ κριτικῇ δὲν εἶδον.

2) Ἐκθεσις ἐνθ. ἀν. σελ. 10.

3) Μιλτιάδου Ι. Βρατσάνου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας και παιδαγωγικῆς τοῦ ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστημίου, καθηγητοῦ τῆς διδακτικῆς ἐν τῷ Ἀρσακείῳ και πρώην Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλείου και γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων Μεθοδικὸν Ἀλφαθητάριον, περιέχον τὸ κυρίως Ἀλφαθητάριον και τὸ Ἀναγνωσματάριον τῆς πρώτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, βραβευθὲν ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῶν διδακτικῶν βιβλίων τοῦ 1894, ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ ἐκδότῃ Σ.Κ. Βλαστῷ, 1894, σ. 1 - 128.

4) Ἡ ἐπιγραφή «Μεθοδικὸν Ἀλφαθητάριον, περιέχον τὸ κυρίως Ἀλφαθητάριον και τὸ Ἀναγνωσματάριον τῆς πρώτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου» εἶνε διττῶς ἐσφαλμένη, λογικῶς και πραγματικῶς. Ὁ τίτλος «Μεθοδικὸν Ἀλφαθητάριον» λογικῶς θὰ ἦτο ὀρθός, ἂν λογικῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑφίστατο και τὸ ἀντίθετον αὐτοῦ: «Ἀμέθοδον Ἀλφαθητάριον». Τὰ Ἀλφαθητάρια δὲν διαιροῦνται εἰς «μεθοδικὰ και ἀμέθοδα», ἀλλ' εἰς Ἑλληνικά, Γερμανικά, Γαλλικά, και οὕτω καθεξῆς. Ἡ εἰς μικρὰ και μεγάλα, συνεπτυγμένα και ἀνεπτυγμένα κτλ. Ἐπειτα ἡ οἰκεία προκήρυξις τοῦ Ὑπουργοῦ